

Giriş

Türkçe Geçmişi çok eski zamanlara dayanan, pek çok dil ve medeniyetle ilişkide bulunmuştu medeniyetlerden sözcükler almış, bu dillere sözcükler vermiş, dallanıp budaklanmış, lehçelere ayrılmış, değişik coğrafyalarda binlerce eser vermiş çok zengin bir dildir.

Türkçenin Anlatım Gücü

Bir dilin zenginliği ne sözcük sayısı ile, ne o dili konuşan insanların çokluğuyla ne de geniş coğrafyalarda konuşulmasıyla ölçülür. Bir dilin zenginliği, o dilin çeşitli kavramları, durumları, duyguları anlatabilme gücüyle ölçülür. Duygu, düşünce ve kavramları dile getirebilmek için sözcük sayısının çok olması önemli olmakla birlikte, bundan daha önemlisi o dilin sözcük türetme ve soyutlama gücüdür.

Dil, insan deneyimlerini ve birikimlerini kuşaktan kuşağa aktararak insanın tarihi bir varlık haline gelmesini, ayrıca plan ve programlar yapıp onları geleceğe aktarmasıyla da geleceği kurgulayan bir varlık olmasını sağlar. Dilin imkânlarını ve inceliklerini etkin bir şekilde kullananlar o dilin sanatçısı olurlar. Yani şiir, roman, hikaye gibi dile ve yazmaya dayalı sanat ürünlerinin iyi ve akıcı olması büyük ölçüde yazarın dili kullanımına bağlıdır. Dil kullanımı, cümlelerin düzgün kurulması, yazım ve noktalamaya dikkat edilmesi değil, dilin anlam inceliklerine dikkat edilerek, duygu ve düşüncelerin muhatap kişi ya da kitleyi etkisi altına alacak biçimde ve dil kurallarına uygun olarak ifade edilmesidir.

Türkçenin Söz Varlığı

Deyimler: İki veya daha fazla sözcükten oluşan anlatımı daha etkili hale getirmek için kullanılan sözcüklerin daha çok mecazi anlam kazandığı ve toplumun geneli tarafından benimsenen söz öbekleridir. Deyimler anlam ögesi olarak değerlendirildiğinde, içerisindeki sözcükler tek tek değil bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Deyimler

Deyimler ve Atasözleri Arasındaki Farklar.

Deyimler yargı bildirmezler. Deyimler bir durumu ya da olayı tasvir etmek için açıklamak için anlatımı etkili hale getirmek için kullanılır. Atasözleri ise yargı bildirirler. Atasözleri yaşanmış birtakım olaylardan sonra gelecek kuşakların ders almasını sağlayan ders veren öğüt veren yol gösteren kalıplaşmış söz öbekleridir. Deyimler ise ders vermezler yol göstermezler. Deyimler bir durumu ya da kavramı etkili bir şekilde anlatmak amacıyla kullanılır.

Deyimler ve Birleşik Sözler Arasındaki Farklar

Deyimler birleşik sözcüklerle de karıştırılmamalıdır. Deyimi oluşturan sözcükler bitişik yazılmazken birleşik sözcüklerin birçoğu bitişik yazılmaktadır. Birleşik sözcüğü oluşturan iki sözcük arasına hiçbir ek girmezken deyim oluşturan sözcükler arasına ekler girebilir. Anlam bakımından da bakıldığında deyimler derin anlama sahipken birleşik sözcüklerde böyle bir şey yoktur.

Türkçe Deyimler

Türkçe köklü ve zengin bir dildir. Deyimlerin oluşması biraz da zamana bağlıdır. Bir dilin köklü bir tarihe sahip olması, bir anlamda deyim varlığının da zengin olması demektir. Türkçenin ilk yazılı kaynakları olan Orhun Yazıtlarında anlatımın güçlülüğü dikkat çeker ve bu güçlü anlatımı sağlayanların başında da kullanılan deyimler gelir.

Sonuç olarak, deyimler gerçek anlamından az çok farklı anlamlar taşıyabilen, en az iki sözcükten kurulmuş, etkileyici bir anlatıma sahip, söyleyeni belli olmayan anonim söz öbekleridir.

Atasözleri

Dillerin söz varlığının önemli bir unsuru olan atasözleri, toplumların bilge yönlerini, kazandıkları deneyimleri, dünyaya bakışlarını, anlatım yeteneklerini yansıtan ve çok uzun süre düşünce dünyasında yaşamaya devam edebilen bir tür kalıplaşmış sözlerdir. Uzun zaman hiç değişmeden yaşayan atasözleri olduğu gibi, zamana ve coğrafyaya göre değişebilen, bazen de tamamıyla unutulmuş olabilmektedir. Atasözü kavramının Türk dünyasında atalar sözü, eskiler sözü, makal, nakil gibi çeşitli adları vardır.

Atasözlerinin Konuları

Bir atasözünün oluşup yaygınlaşması için öncelikle olaylardan ders çıkarabilmeyi becerebilen bir kişinin etrafında olup bitenleri iyi gözlemlemesi, durumu kısa, keskin, bir şekilde ifade edebilmesi ve bunun toplumun büyük bir kesimi tarafından beğenilmesi gerekir. Atasözüne konu teşkil edebilecek olayın konunun geniş kesimleri ilgilendirecek bir niteliğe sahip olması gerekir. Atasözlerinin ders verici özelliği en temel özelliğidir, atasözleri kesin yargı bildirirler ve deyimler gibi kalıplaşmış sözlerdir.

Atasözleri bir ulusun hayatını geleneklerini hayatını adetlerini kuşaktan kuşağa taşır. Türk atasözlerinin konularından kısaca bahsedecek olursak yiğitlik, mertlik, sabır, konukseverlik, aile, çocuk gibi konular alır. At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır. Yuvayı dışı kuş yapar. Aman dileylene kılıç kalkmaz....

Atasözlerinin Dil ve Üslup Özellikleri

Atasözlerinde dil ve üslup da çok önemlidir. Atasözlerinde dil kısa etkili keskindir. Az sözcükle çok şey anlatma atasözlerinin en belirgin özelliğidir. Kalıplaşmış hiçbir sözcüğü değiştiremeyen söz öbekleridir.

İkileme

İkilemenin Genel Özellikleri

İkileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın veya karşıt olan ya da sesleri birbirine andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır. Türkçenin bir zenginliği ve Türk beyninin yaşatma gücünün ürünleri olan ikilemeler, Türk düşüncesindeki anlam zenginliğinin ve kavram inceliklerini ortaya koymak üzere türlü şekillerde birbiriyle ilgili sözcüklerin yan yana getirilmesi ve bu yan yana getirilen sözcüklerde yeni bir anlatım önceliği sergilenmesiyle oluşturulur. Bir dilin kollarından birinin bir ülke ya da bölge içerisinde küçük ses farklılıklarıyla birbirinden ayrılan kollarına ağız denir. Zaman zaman şive sözcüğünün de ağız terimi yerine kullanıldığı görülür.

Sözcük Yapısı Bakımından İkilemeler

Türkçede hemen hemen her tür sözcükten ikileme yapılabilir "Hanyayı Konyayı, sensen, hayhay, olur olmaz ,gibi.

Yapı ve Kuruluş Bakımından İkilemeler

Kuruluş bakımından ikilemeleri inceleyecek olacak olursak; yansıma kaynaklı olanlar: Fırıl fırıl dönmek, yan yana getirilmesi ve bu yan yana getirilen sözcüklerde yeni bir anlatım önceliği sergilenmesiyle oluşturulur. Bir dilin kollarından birinin bir ülke ya da bölge içerisinde küçük ses farklılıklarıyla birbirinden ayrılan kollarına ağız denir. Zaman zaman şive sözcüğünün de ağız terimi yerine kullanıldığı görülür.

Sözcük Yapısı Bakımından İkilemeler

Türkçede hemen hemen her tür sözcükten ikileme yapılabilir "Hanyayı Konyayı, sensen, hayhay, olurolmaz , gibi.

Yapı ve Kuruluş Bakımından İkilemeler

Kuruluş bakımından ikilemeleri inceleyecek olacak olursak; yansıma kaynaklı olanlar: Fırıl fırıl dönmek, fokur fokur kaynamak, harıl harıl çalışmak.

Eksiz olanlar: top top kumaş, deste deste kumaş.

Çeşitli ekler alarak kurulanlar: baş başa, üst üste, oradan buradan konuşmak.

Fiil kök ve gövdelerinden eklerle ya da yalın olarak ikilemeler: salma salına (yürümek), Dönüp dönüp (bakmak)

Alıntı Sözcükler

Diller zaman içerisinde başka dillerle çeşitli biçimlerde ilişkiye girerler ve bu ilişkiler sonucunda birbirlerinden sözcükler alıp sözcükler verirler. Bugün yeryüzünde yalnızca kendi sözlerine dayanan hiçbir kültür ve medeniyet dili yoktur. Bu etkileşimler büyük devletlerin çeşitli milletleri tek çatı altında toplamasıyla ve yönetime sahip kitlenin dilinin etkili olmasıyla, din vasıtasıyla, teknolojik gelişmeler vasıtasıyla gibi sebeplerle olabilmektedir.

Türkçenin ilk metinleri olan Orhun yazıtlarında sadece birkaç yabancı sözcüğe rastlanır bunlarda sengün(general),

kunçuy(prenses), işgiti(kumaş) gibi sözcüklerdir.

Türk yazı dilinin eski Türkçe devresinin ikinci döneminin oluşturan Uygur yazı dilinde yabancı sözcüklerin arttığı gözlemlenir bu daha çok dini metinlerdedir. Uygurlar Budizm, Maniheizm, Brahmanizm gibi dinlere girmişlerdir ve bu dinlerle birlikte yabancı sözcükler Türkçeye girmiştir.

Karahanlı devleti döneminde ise Türklerin İslamiyet'e girmesiyle birlikte Arapça Farsça sözcükler Türkçeye girmeye başlamıştır.

Anadolu Selçuklu ve beylikler dönemindeyse Türkçe daha sade bir yapıdadır.

Tanzimat dönemdiyse Türkçe, Farsça ve Fransızcanın etkisinde altındadır. Aydınlarımızın batıya yönelmesi Fransız edebiyatına ilgi duymasıyla ilgilidir. Daha sonraki zamanlarda ise Fransızcanın yerini İngilizce almıştır. Bunda ABD'nin siyasi ve ekonomik etkisi büyüktür.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, Cumhuriyetin kurucu kadrosu Türkçe ile ilgilide bir mücadele veriş Türkçeyi Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtarmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise Türkçe batı kaynaklı bir istilayla yüz yüze kalmıştır.

Pek çok dünya dilini etkilemiş olan Türkçe sadece Arapça ve İngilizce karşısında gerilemiştir. Bunun nedeni de din, teknoloji ve modaya olan özentidir

Ağız Öğeleri

Bir dili konuşan insan ya da toplulukların zaman içerisinde farklı devletlerin egemenliği altına girmesi farklı coğrafyalarda uzun süre yaşaması dilde birtakım ses ve biçim farklılıkları ortaya çıkmasına neden olur ve böylece de lehçeler, şiveler ağızlar oluşur.

Bir dilin kollarından birinin yani bir lehçenin bir ülke ya da bölge içerisinde küçük ses farklılıklarıyla birbirinden ayrılmasına "ağız" denir.

Zaman zaman da şive sözcüğünün ağız yerine kullanıldığı görülür.

Yukarıda da bahsedildiği gibi ağızlar, zamana ve coğrafyaya bağlı olarak tarih, boy farklılıkları, komşu dil ve kültürler g'hi unsurların etkisiyle ve dilin kendi bünyesinden kaynaklanan ses değişimlerinin sonucu ortaya çıkar.

Argo

Argo; toplumda belli bir sosyal sınıfa mensup olanların daha çok toplum dışı olarak algılanan ve damgalanmış grupların, toplumun diğer kesimlerinden ayrılmak veya gizlenmek içgüdüleriyle kendilerine sözcük ve deyimlerle oluşturdukları konuşma sistemidir. Genle dilin sözcüklerine bazı özel anlamlar vermekle birtakım sözcükler katmakla oluşan argo bir çeşit özel dildir. Argo bir gruba ait değildir. Toplumdaki herkes argo kullanabilir. Fakat bazı sosyal grupların kendine has argoları da vardır. Örneğin öğrenci argosu, balıkçı argosu, vb.

Argolar oluşturulurken birtakım kurallar belirlenmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir: örtülü sözler kullanma, eski sözlerden ve ağız unsurlarından yararlanma, genel dildeki sözcüklerin biçimini bozma, önüne veya arkasına eklemeler yapma, iç düzenin değiştirme, hayvanları veya eşyaları konuşturma gibi. Tabut için "İmamın kayığı"ya da "Dört kollu" ifadelerinin kullanılması gibi.

İlişki Sözleri

İlişki sözleri yüzyıllarca geriye giden bir medeniyetin yansımaları, bir toplumun kültür hayatının adeta özünü içinde barındıran, insan ilişkilerindeki nezaket ve inceliğin düzeyini gösteren, kalıplaşmış, kullanıldıklarında insanlar arasında bir sıcaklık oluşturan sözlerdir.

İlişki sözleri, toplumun kültürel özelliklerini ortaya koymakta, gelenek ve göreneklerine dair ipuçları vermektedir.

Birini yolcu ederken "Güle güle" çocuğu olana "Allah analı babalı büyütsün" düğün yapana "Allah bir yastıkta kocatsın" gibi incelik nezaket içeren sözler ilişki sözlerinin örnekleridir

Türkçenin Türetme Gücü

Hiçbir dilin kök durumundaki sözcükleri evrendeki ve insan zihnindeki sonsuz denebilecek kavramları karşılayacak düzeyde değildir. İnsanoğlu durağan bir hayat yaşamadığı için ve evrende devamlı yeni gelişmeler ve icatlar olduğu için diller de yeni sözcüklere gerek duymaktadır. Dillerde yeni sözcük oluştururken türetme yoluna gitmiştir.

Eklemeli dillerin geliştirdiği yolların en başta geleni, sözcük köküne yapım ekleri getirerek, yeni durum, varlık ve kavramları karşılamaya çalışmaktır. Türkçe de eklemeli dillerden sondan eklemeli bir dildir. Türkçede “yazmak” eyleminden yeni kelimeler türetmek istendiğinde yazı, yazıcı, yazar, yazgı gibi.

Aynı sözcüğe farklı anlamlar yükleme de yeni kavramları karşılamada bir yöntemdir. Bu yüzden sözlükler bir sözcüğü birden fazla anlamını sıralarlar.

Türkçenin Yapısı ve İşletme Biçimi

Yukarda da bahsedildiği gibi Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Türkçede yeni kelimeler sözcük köklerine yapım ekleri getirilerek oluşturulur ve kök genelde anlamını yitirmez ve yeni oluşturulan sözcük kökle anlam ilişkisi içinde yer alır. Bazı durumlarda da kök ile yeni oluşturulan sözcüğün anlamı hissedilmeyecek derecede zayıflayabilir. Bunun nedeni sözcüğün dildeki kullanım süresinin uzunluğudur. Bazen de sözcüğün kullanımı kökü kullanımdan kalkmış ancak o kökten türeyen sözcükler kullanılabilir. Öğrenmek sözcüğünün kökü düşünmek anlamına gelen “öğ” kelimesi olduğu gibi. Türkçe yeni sözcük türetmede yapım ekleri bakımından son derece zengin bir dildir.

